

Թարգմանչական ճիւղի մէջ, նրա աստիճանական զարգացումը եւ միջազայրի պահանջը չեն, որ դեր են կատարել, որովհետեւ այդ հանգամանքները, մեղմ լիզու գործ ածելով, պիտի ասենք, համարեայ գոյութիւն չունեն:

(Հարստեմէն)

Յ. ՍԱՂԱԹՂԵԱՆ

ՍՈՒՐԻՍԱԹԵԱՆ, Գրական Գոհարներ, Թիֆլիս 1922:

Հայաստանի Խորհրդային Հանրապետութեան գրական հրատարակութիւնների մէջ առաջնակարգ տեղ է գրաւում Սուրիսաթեանի «Գրական Գոհարներ»-ը, որ գալիս է լրացնելու մի կարեւոր պահաս հայ գրական ասպարիզում:

734 մեծագիր էջից բաղկացած գրական-գեղարուեստական ստուար մի ժողովածու է «Գրական Գոհարներ»-ը, որի հրատարակութիւնը պատիւ է բերում Խորհրդային կուսակարութեան:

Այդպիսի մեթոդով ու սխտեմով կազմուած գրական մի ձեռնարկի կարիքը հայ գրական եւ նա մանաւանդ դպրոցական ասպարիզում վաղուց զգացուում էր: Այդ կարիքը զգացել ենք մենք՝ երբ Նոր-Ջուղայի Ազգ. երկսեռ դպրոցներում վեց տարի շարունակ աւանդել ենք հայերէն լիզու եւ գրականութիւն:

Համարձակ կարելի է ասել, որ մեր դպրոցական ասպարիզում մինչեւ օրս չունինք նման մի աշխատութիւն: Ճիշդ է, որ հրապարակի վրայ գոյութիւն ունին Ղազարոս Աղայեանի, Աւետիս Ահարոնեանի, Յովհաննէս Թումանեանի եւ Ղրթանէս Փափագեանի կազմած «Հայ գրողները» եւ Համարձում Առաքելեանի «Ձեռնարկ բանահիւսութեանը», բայց նրանք լինելով անկատար, պակասաւոր եւ միակողմանի, չեն կարողանում բաւարարութիւն տալ ուսուցիչների եւ աշակերտների պահանջներին: Նրանց մէջ չկայ աւանդելիք նիւթերի սխտեմ, համապատասխան դասաւորութիւն, որոշ մեթոդ. բացակայում է հեղինակների ստեղծագործութիւնների վերլուծութիւնը, այլ եւ նրանց կեանքի բնորոշումը, իրենց հիմնական գծերով:

Այս պակասը գալիս է լրացնելու «Գրական Գոհարները», որ բարեխիղճ ու սխտեմատիկ դասաւորութեամբ ամփոփուած են հայ գրականութեան թանկագին գոհարները, սկսած

հնագոյն, անգիր ժամանակների ստեղծագործութիւնից, մինչեւ մեր օրերը: Ուրիշ խօսքով հեթանոսական, միջնադարեան եւ նորագոյն ամբողջ հայ գրականութեան լաւագոյն նմոշները ամփոփուած են գրքի մէջ:

Այս տեսակէտից «Գրական Գոհարներ»-ը առաջնակարգ եւ պատուաւոր տեղ է բռնելու մեր միջնակարգ դպրոցների դասագրքերի մէջ:

Բայց Գրական Գոհարների նշանակութիւնը միայն մանկավարժական արժանիքի մէջ չէ կայանում: Այնտեղ առանձին խնամքով ամփոփուած են մեր գրականութեան ամենաթանկագին գոհարները, որոնք գրական-գեղարուեստական արժէք ունին եւ կարող են միջազային գրականութեան մէջ տեղ գրաւել: Շուրջից մի կամ անգիծնիցի տարրեր պարունակող նիւթերը մուտք չեն գտած գրքում: Այնտեղ մեր գրականութիւնը զտուած է, բիւրեղացած եւ առնուած է մի գեղեցիկ շրջանակի մէջ, մի հանդամաձիւ, որ աւելի բարձրացնում է գրքի արժէքը:

Գիրքը կարեւոր արժէք ունի նաեւ հասարակական զարգացման, դաստիարակութեան տեսակէտից: Այնտեղ նիւթերը իրենց բովանդակութեան համաձայն դասաւորուած են ըստ գրական տեսակների կամ ձեւերի: Այնուհետեւ հեղինակները բնորոշում են իրենց հոգեբանութեամբ եւ իշխող տրամադրութեամբ: Բացի այդ՝ ցայտուն գոյներով ցոլանում են դարաշրջանները իրենց հասարակական եւ սոցիալական ալեկոծ երեւոյթներով, այլ եւ զանազան դասակարգերի ու սերունդների կեանքը, իրենց ընտանեկան եւ հասարակական կեանքի տարրեր կողմերով, տիրող դասակարգերի ձգտումները, մեծութիւնը, փառքը, բարքերի կոպտութիւնը եւ դրանց հետեւանքով առաջացած դրամաները, փոթորիկները, ալեկոծումները — բոլորն էլ անգրադառնում են «Գրական Գոհարների» մէջ: Նրա մէջ խորացող ուշագիւր ընթերցողը իր մտաւոր զարգացման համար ահագին նիւթ կարող է գտնել:

Այս մի չորրորդ հանգամանք եւս: Մեր գրական եւ հասարակական կեանքի զարգացման համար անհրաժեշտ է ոչ միայն հայ գրականութեան, այլ եւ միջազգային կեանքի ու գրականութեան ծանօթութիւնը: Այս տեսակէտից մեզանում մինչեւ օրս ուշագրաւ գործ չէ կատարուած: Սուրիսաթեանի «Գրական Գոհարներ»-ի մէջ շեշտուում է այդ հանգամանքը: Այնտեղ Սուրիսաթեան տալիս է մեզ հին յու-

նական, պարսկական, վրացական եւ անգլիական գրականութեան ամենաընտիր նմուշները: Այնտեղ են միջազգային գրականութեան մտքի տիտանները — Հոմերոս, Արիստոտէլ, Ֆիրդուսի, Շոթա Ռուսթումէլի, Շէքսպիր եւ ուրիշներ:

Բովանդակութեան կողմից «Գրական Գոհարներ»ը հարուստ է: Այնտեղ խտացած են հայ գրականութեան երեք խոշոր ու հիմնական տեսակները — էպոս, քնարերգութիւն եւ Գրամա:

Էպոսի մէջ մտնում է ժողովրդական բանահիւսութիւնն իր բոլոր ճիւղերով. — դիցաբանական երգ, առասպել, զրոյց, գուսանական զրոյց, հէքիաթ, ժողովրդական քնարերգութիւն — սիրոյ, աշխատանքի, բնութեան, պանդխտի, օրօրոցի, հարսանեկան երգեր, մահերգ եւ խառն մօտիւններ: Այս բոլորը կազմում են գրքի առաջին բաժինը:

Երկրորդ բաժինն սկսում է իսկական էպոսով, որի մէջ մտնում են. Սասունցի Գաւիթ եւ Մհեր (իր բոլոր վարկանտներով), Մուրմուկի Իլիան (Թարգմ. Յովհ. Թումանեանի), այլ եւ հատուածներ Ֆիրդուսու Շահ-Նամէից, Հոմերոսի Իլիականից, Վիրգիլիոսի Էնէականից, Շոթա Ռուսթումէլու Ընձնաւորից եւ Արսէն Բագրատունու Հայկ դիւցազնից: Նշն բաժնի մէջ զետեղուած է նաեւ վիպերգը իր ամենաթանկագին նմուշներով — Անշը՝ Յովհ. Թումանեանի, Դիւ՝ Սաքաթեանի, Արու Լալա Մահարի՝ Աւետիս Իսահակեանի, Նոր Առաւօտ, Հարձը, Ամբոնները խելագարուած, Ամենապօէմ՝ Եղիշէ Չարենցի: Այնուհետեւ գալիս է բալլադը, հէքիաթը, հովուերգութիւնը եւ երգիծաբանութիւնը:

Երրորդ բաժինը պարունակում է իր մէջ քնարերգութիւնը միջնադարեան տաղերգութիւնների, աշուղների, արեւելահայ եւ արեւմտահայ նորագոյն բանաստեղծների, այլ եւ օտար պօէտների ամենաընտիր ստեղծագործութիւնները: Նշն բաժնում է զետեղուած նաեւ արձակ բանաստեղծութիւնը — Մաքսիմ Գորկուց, Տուրգենեւից (Թարգմ. Գ. Մելոյեանի) եւ Բոգլերից (Թարգմ. Վահ. Տէրեանի):

Չորրորդ բաժինն ընդգրկում է Գրաման, իր մի քանի ճիւղերով — դրամա եւ ողբերգութիւն, կատակերգութիւն՝ Սուրխաթեանի: Ամբողջական յօդուածներ կան Սոփոկլէսից, Անտիգոնէից (Թարգմ. Տ. Յովհաննէսեանի), Վելլիամ Շէքսպիրից՝ Համլետ, Պէպօից եւ Հին աստուածներէից:

Հինգերորդ բաժնի մէջ մտնում են զա-

նաղան յօդուածներ, այսպէս 1. Մտածութեան արուեստի մասին՝ Օգիւստ Ռոդենի, 2. Սուրխաթեանը ողբերգութեան մասին, 3. Ողբերգութեան ծագումը եւ հին յունական թատրոնը Սուրխաթեանի, 4. Միջնադարեան դրամա՝ Պ. Ժ. Ի, 5. Շէքսպիրեան թատրոն՝ Սուրխաթեանի, 6. Համլէտի ցուցմունքները դերասաններին՝ Շէքսպիրի, 7. Սկանակ գրողներին՝ Ա. Չերիովի, 8. Թափառիկ սիւսէներ՝ Ս. Վարշերի (Թարգմ. Յ. Մելոյեանի): Այս նիւթերը կարող են նպաստել ընթերցողների ընդհանուր զարգացմանը:

Գրքի 727^{րդ} էրեսում գրուած են տաղաչափութեան ու ոճաբանութեան էջերը, իսկ վերջում զետեղուած է օտարաղգի ու գրաբանութեան բառարանը:

Գիրքը վերջանում է նիւթերի լիակատար ցանկով:

«Գրական Գոհարներ»ը սակայն չեն մի քանի մանր թերութիւններ: Առհասարակ նկատուում է, որ գրական տեսակների մասին պատրաստուած ուսումնասիրութիւնները կատարուած են հապճեպով: Շատերի վրայով Սուրխաթեան անցնում է համաօտարի ընդգծումներով, յաճախ 6—30 տողով: Այդպէս է օրինակ երգիծաբանութիւնը, իդիլը, բալլադը: Երգիծաբանութեան մէջ բացակայում են սատիրայի (իստ երգիծաբանութեան), սարկազմի, մեղմ սատիրայի եւ հիւմորի բացատրութիւնները, ինչպէս նաեւ երգիծաբանութեան ծագման եւ զարգացման պատմութիւնը: Նշնպէս պակասաւոր է իդիլի ծագման եւ սատիրական զարգացման պատմութիւնը: Նշն կարող ենք ասել էլէգիայի, տրագիդիայի եւ ուրիշների մասին:

Գրական Գոհարների նման մի լուրջ ձեռնարկի մէջ անհրաժեշտ է, որ լրացուին այս պակասները:

Այդ թերութիւններով հանդերձ սակայն՝ Գրական Գոհարները բարեխիղճ աշխատանքով կազմուած լուրջ մի ձեռնարկ է, եւ մինչեւ օրս հրատարակուած գրական ժողովածուների մէջ առաջնակարգ տեղ է գրաւում: Այնտեղ ընթերցողը գտնուի է հայ եւ օտար գրականութեան ամենաթանկագին կտորները, որոնց մէջ անդրադառնում են դարաշրջանները, իրենց գրական հոսանքներով, սերունդները, իրենց յոյգերով ու տենչերով եւ դասակարգերը իրենց սոցիալական ընդհանրութիւններով:

Այդ նիւթերը խիստ կարեւոր արժէք ունին հայ ժողովրդի, աշակերտների եւ գրականութեամբ զբաղողներին ընդհանուր զարգացման եւ դաստիարակութեան համար:

Սուրբաթեան մի անգին ծառայութիւն է մատուցանում իր «Գրական Գոհարներ, ով մեր ժողովրդին եւ գրականութեան:

Այդ տեսակէտից սրտանց ողջունում ենք «Գրական Գոհարներ, ի երեւոյթը մեր մէջ:

Վիեննա:

ԱՐԱՄ ԵՐԵՄԵԱՆ

ԼԵԱԿԱՏՈՐ ՅՈՒՅԱԿ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ

ՈՐՈՆ-Բ ԿԸ ԳՏՆՈՒՅՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
ՄԱՏԵՆԱԳԱՐԱՆԻ ՄԷՋ Ի ՎԵՆԵՆԱ

1794—1921

(Հարանիւսիսիւն Էրլ:

ՔԱՂԱՔԱՑԻ. Հաբաթաթերթ, Գրեզնո 1902—1909 (Ա.—Է. տարի). կը շարունակուի «Նոր Սերունդ»-Քաղաքացի, անուամբ թ. 173 էն:

[822

ՔՆԱՐ ԱՐԵԻԵԼԵԱՆ. Ամսաթերթ, Կ. Պոլիս 1857. 2-նիւս:

[823

ՔՆԱՐ ՀԱՅԱԿԱՆ. Կիսամսեայ, Կ. Պոլիս 1861—1863, Ա.—Բ. շրջան:

Պ—Է. 1861/62, թ. 11: — 1862/63, թ. 2, 6—:

[824

ՔՆԱՐ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ. Կ. Պոլիս 1908, թ. 1 միայն:

[825

ՔՆԱՐԻԿ (խմբատիպ). Վենետիկ 1908, թ. 1—4:

[826

ՔՆԱՍԵՐ. Ստորհոյւմ 1887, թ. 1—2:

[827

ՕԳԳԱՊԱԶ. Հաբաթաթերթ (Հայ.—գաղ.—յուն.—տճկ.), Կ. Պոլիս 1908, թ. 1—3:

[828

ՕՃԱՆԱՍՓՈԹԵԱՆ. Բուժա (Պոմպէ) 1840:

2-նիւս:

[829

ՕՇԱԿԱՆ. Կիսամսեայ, Պարիս 1920/21, թ. 1—6:

[830

ՕՍՄ. ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ. Ամսաթերթ, Կ. Պոլիս 1863, թ. 5—7:

Պ—Է. թ. 1—4:

[831

ՕՐԱԳԻՐ. Օրաթերթ, Կ. Պոլիս 1868, թ. 1—61:

[832

— Օրաթերթ, Կ. Պոլիս 1869—1878 (Ա.—Բ. տարի): — 1870, թ. 1 (152)—12 (163) կը կոչուի «Սէր»:

— 1876, թ. 1714—1905 կը կոչուի «Նորագիր»:

— 1877, թ. 1906 կը կոչուի «Նոր դար»:

Պ—Է. 1870, թ. 218, 232, 290, 439—440, 446, 511: 1873, թ. 1131—1133, 1135—1139, 1141—1145, 1147—1149, 1151—

1155, 1157—1162, 1166—1168, 1170, 1183, 1185—1201, 1208—1211, 1241, 1247, 1251, 1255—1261, 1263—1268, 1270—1273, 1277—1279, 1281, 1283, 1289, 1316, 1320, 1327, 1336, 1343, 1345: — 1874, թ. 1369, 1380—1381, 1407, 1410, 1412, 1417, 1428, 1532—1573, 1575—1591: — 1875, թ. 1641—1642, 1645, 1647—1648, 1650—1672, 1674—1682, 1684—1688, 1691—1692, 1704, 1745, 1754, 1757, 1760, 1762, 1766, 1768, 1771, 1778—1782, 1785, 1787, 1791—1792, 1794—1805, 1827, 1831, 1839, 1841, 1844, 1847, 1852—1854, 1857—1858, 1862: — 1876, թ. 1889, 1893—1894, 1896—1898, 1900, 1911—1912, 1914, 1918—1920, 1924, 1950—1955, 1966, 1969, 1977, 1979, 2011, 2015, 2017, 2026—2027, 2050, 2063, 2070, 2087—2088, 2111, 2124, 2127, 2136, 2138—2139: — 1877, թ. 2153, 2204, 2207, 2213, 2217—2220, 2238—2239, 2245, 2247—2249, 2251, 2253—2256, 2259, 2261—2263, 2265, 2267—2272, 2274, 2280—:

[833

ՕՐԱԳԻՐ. Օրաթերթ, Կ. Պոլիս 1909, թ. 1—16:

[834

ՕՐԷՆ-Բ. Ամսաթերթ, Կ. Պոլիս 1921, Ա. տարի, թ. 1—3:

[835

— Հաբաթաթերթ, Աղեքսանդրիա 1905, թ. 1—13:

Պ—Է. թ. 7, 9, 10, 12:

[836

ՓՐՈՒ-ՓՐՈՒ. Հաբաթաթերթ, Կ. Պոլիս 1908—1909, թ. 1—18: Հարունակութիւն «Ջիկ-զակի»:

[837

ՓՕՆՈՎՐԱՓ. Տասնօրեայ, Կ. Պոլիս 1901, թ. 1—7:

[838

Յ Ա Ի Ե Լ Լ Ի Ք

ԱԶԱՏԱՄԱՐՏ. Օրաթերթ: Տփլիս 1920?

2-նիւս:

[1

ԱԼԻ-Բ. (Կովկաս). 1920:

2-նիւս:

[2

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԻՕՇԱԿ. Հաբաթաթերթ (Կովկաս) 1920?

2-նիւս:

[3

ԱՇԽԱՏԱՆՈՐ. Օրաթերթ, Տփլիս 1917—1920, ունիւր 1920, թ. 26 միայն:

2-նիւս:

[4

ԱՊԱՌԱԺ. Հաբաթաթերթ, Հուշի 1920?

2-նիւս:

[5

ԱՌՈՂՋ ԿԵԱՆՔ. Հաբաթաթերթ, Տփլիս 1920?

2-նիւս:

[6

ԱՐԵՄՏԱՀԱՅ ԲԱՆՎՈՐ. Տփլիս 1921:

2-նիւս:

[7

ԱՐԵՄՏԱՀԱՅ ԶԱՅՆԸ. Տփլիս 1921:

2-նիւս:

[8

ԱՐՇԱԼՈՅՍ. Հաբաթաթերթ, Թաւրիզ 1919, Բ. տարի, թ. 1—21: